

HOMONNAI SAROLTA–HUNYADI ZSOLT:

A johannita lovagrend regulája

(forrásközlés)¹

Az utóbbi évek egyre szélesebb körű egyháztörténeti kutatásai irányították rá a figyelmet a szerzetesrendek életét meghatározó szabályzatokat illető számos tisztázatlanságra és félreértésre. Számos alaptalan megállapítás került be a szakirodalomba, s ezek jelentős része áthagyományozódik az újabb feldolgozásokba. Ennek alapvető oka, hogy a szabályzatok (regulák) forrásszövege, vagy azok megbízható fordítása nem jutott a kutatók, vagy a szélesebb közönség kezébe, alapot teremtve ezzel az ellenőrizet(het)len információk terjedésének. Elgondolkodtató példája ennek éppen a johannita regula, melyet a magyar szakirodalom egyik fele határozottan az ágostoni, míg a másik fele a benedeki regulával rokonít, anélkül, hogy valaha megpróbálta volna a szövegeket összevetni. Persze, hasonló tisztázatlanságokat találunk például a templomos regulával kapcsolatban, amelynek még csak egy töredéke érhető el magyar fordításban.

Sajnos, a fordítás elkészítéséhez egykorú, azaz XII. századi szöveg nem állt a rendelkezésünkre,² de már a XIII. század közepéről (1253),³ illetve annak legvégéről (1300)⁴ is maradt fenn számba vehető – latin – kézirat. Ezúttal a legkorábbi – ismert – latin szöveget közöljük párhuzamosan a magyar fordítással, s a jegyzetekben jelezzük a két XIII. századi szöveg közötti eltéréseket, amelyek gyakorta szolgálnak tanulsággal.⁵

Az itt következő forrásközlés úttörő jellege ellenére sem az első próbálkozás a János-lovagok XII. századi szabályzatának magyarra fordításában. Egy évvel ezelőtt a szegedi *Documenta Historica* sorozatban közzétettük az 1300-as szöveg magyar fordítását,⁶ most mégis újabb kiadásra vállalkoztunk, s ez

¹ A fordításhoz felhasznált dokumentumok forrása: Delaville Le Roulx, J.: *Cartulaire général de l'ordre des Hospitaliers de S. Jean de Jérusalem (1100–1310)*. Paris, Ernest Leroux 1894–1906., (a továbbiakban: Delaville Le Roulx) 1: 62–70., 2: 745–746., (a jegyzetekben: D variáns)., Sinclair, K. V.: *The Hospitaliers' Riwe* (Miracula et Regula Hospitalis Sancti Johannis Jerosolimitani). London, Anglo-Norman Text Society 1984., (a továbbiakban: Sinclair 1984) 70–74., (a jegyzetekben: S variáns).

² Leszámítva természetesen az 1181–1185 körül keletkezett anglo-normann szövegvariánst (Corpus Christi College, Cambridge, MS 405 fol. 273–310.), amely azonban nem dekrétális jellegű forrás (ti. szerzője versbe szedte a szöveget), s nagy valószínűséggel egy rövidebb, kifejezetten normatív szöveg alapján készült.

³ Aarau, *Archives cantonales, commanderie de Leuggern*, MS 7. Ez a kézirat került kiadásra a Rend okmánytárában: Delaville Le Roulx, 1: 62–68., 2: 745–746.

⁴ VIII. Bonifác megerősítő oklevele, amelyben átírta a Regulát. Az anglo-normann változathoz csatolt kézírata: Corpus Christi College, Cambridge, MS 405., 251–255.; az Aarau-i kézirrattal összevetett kiadása: Sinclair 1984, 70–74.

⁵ Ezúton szeretnénk köszönetet mondani Almási Tibornak, Székely Melindának és Vajay Szabolcsnak, akik a fordítás lektoraiaként sok hasznos tanáccsal láttak el bennünket. A szövegben maradt hibák természetesen a fordítók lelken száradnak.

⁶ Homonnai, S.–Hunyadi, Zs. (ford.), *A jeruzsálemi Szent János lovagrend regulája*. Documenta Historica 26. Szeged, 1996.

némi magyarázatot igényel. A legfontosabb változás a latin szöveg párhuzamos közlése, s reméljük, hogy az egyháztörténet iránt érdeklődők, illetve a kutatók számára könnyebben elérhetővé tesszük a regula szövegét. Másrészt, a korábban közölt fordítás jegyzetapparátusának egy jelentős része – nyomda-technikai hibából – egyszerűen kimaradt a megjelent szövegből, amit itt pótolunk, sőt, ki is egészítettünk. Végül, de nem utolsó sorban, reméljük, hogy az itt közölt fordítás szélesebb olvasóközönséghez juthat el, s ily módon többek érdeklődését felkeltheti a középkor megismerése iránt.

Mielőtt azonban a dolgok középebe vágnánk, célszerű röviden áttekinteni a Rend mindennapi életét meghatározó szabályok rendszerét, s egyúttal fegyelmező eszközeit.

A közlésre kerülő Regula áttekintése után az olvasóban rögtön egyfajta hiányérzet támad; elsősorban azt a részletes, sokoldalú szabályrendszert hiányol(hat)ja, amelyet jól ismerhet(ünk) a bencés és az ágostoni regula fejezeteiből. Nem véletlenül hangsúlyozza Jonathan Riley-Smith, hogy "a Regula befejezetlen és nem kielégítő volta önmagában elegendő ok arra a kitartó törvényhozó tevékenységre, amelyet a johanniták a XII–XIII. század folyamán véghezvittek".⁷ E téren, mint oly sok jellemző vonásuk esetén, részben mások (ti. más rendek) által kialakított és használt szokásokat honosítottak meg, részben pedig éppen az ilyen jellegű munkájuk során intézményesült gyakorlatot örökítették tovább.

E tevékenységüket négy pilléren építették, melynek egyike az a részben ciszterci mintára kialakult gyakorlat volt, amikor a nagymester a generális káptalanon rendelkezéseket hozott, illetve státutumokat bocsátott ki. A második fontos tartóelem az ún. eseti törvénykezés volt, amikor a precedensnek számító eseteket, illetve az azokra vonatkozó végzéseket kodifikálták, létrehozva ezzel az *esgartok*, azaz az esetgyűjtemények csoportját. Már az 1150-es években számolnunk kell ilyen jellegű dekretális kútfőkkel. A konventek mindennapi életét meghatározó szabályok harmadik csoportját az *usances*, azaz a Rend szokásjoga teszi ki. Bár – az előző kategóriához hasonlóan már – a XII. század közepétől komoly szerepet játszó törvénytípust gyakran a generális káptalan is megerősítette, jellegét tekintve mégis külön korpuszként kezelendő. Negyedikként pedig a pápai udvar törvényhozói tevékenységét említhetjük, nevezetesen a megerősítéseket, *exemptio*kat, illetve a különféle eseti döntéseket tartalmazó bullákat.⁸

Ezek tudatában ejtsünk még néhány szót a fegyelmezés és a büntetés kérdésköréről, hiszen mint látni fogjuk, a Regula jelentős része éppen a szokás- és szabály ellen vétők büntetésének mikéntjét rögzítette.⁹

A források tanúsága szerint az enyhébb, azaz a közösség tudomására nem hozott vétkektől eltekintve a retorzióknak alapvetően két csoportját, s ezen belül 2-2 esetét különböztethetjük meg, melyek már a Regulában is megjelennek. A fenyítések első csoportjába a konventben "letöltendő" büntetések tartoznak: a *septaine* és a *quarantaine*. Az előbbi 1 heti böjttel töltött elzárást, illetve néha verést jelentett a bűnös számára. Emellett előfordult, hogy a vétkest megfosztották lovától, vagy lefokozták. Jóval súlyosabb volt a *quarantaine*, amikor a megveretés már nem maradhatott el, s 40 napig tartott a kötelező böjt. Elsősorban a kötelelességüket elhanyagolókra, a Regulát megszegőkre, függelemsértőkre és a világiakkal tiltott kapcsolatba kerülőkre szabták ki, s tisztségviselők esetén együtt járt a hivataltól való megfosztással is. Enyhébb megítélésben volt azonban részük a novíciusoknak, akikre súlyosabb vétkek esetén is csak *septainet* szabtak ki, s 1262-től a 40 napra elzártaknak csak péntekenként kellett böjtölniük.

A fenyítések másik csoportját a rendházból, illetve a Rendből való kizárások teszik ki. Már a Regulában találkozunk azzal az esettel, amikor a megfenyített testvér egy bizonyos idő elmúltával visszakerülhetett eredeti állapotába. Természetesen a visszafogadás nem volt teljesen automatikus, s gyakran botozás és *quarantaine* is várt arra a testvérré, aki dezertált, gyilkosság vagy engedetlenség bűnébe esett. Néha az európai rendházakba visszakerülni szándékozóknek feltételül szabta előjárójuk, hogy előbb a Szentföldre menjenek bocsánatért. Nem volt azonban ilyen kegyben részük azoknak, akik áttáltak vagy

⁷ Riley-Smith, J., *The Knights of St. John in Jerusalem and Cyprus c. 1050–1310*. London, Macmillan 1967., (a továbbiakban: Riley-Smith 1967) 259.

⁸ Például a rendtagok öltöztetése, vagy éppen az étkezés alatt tartandó csendre vonatkozó szabályozás.

Részletesebben lásd később, a fordításhoz írott jegyzetekben.

⁹ Elsősorban a 9–10., 12–13., 16–18. fejezetek.

átszöktek az ellenséghez, megszöktek a csatából vagy ostromolt várból; akik eretnokség vagy szodómia bűnébe estek, illetve, akik hamisan tanúskodtak, vagy éppen világi személyekkel szövetkeztek mesterük ellen. Őket örökre kizárták a Rend soraiból.¹⁰ Ez utóbbi kihágás szankcionálása már az alább közölt Regulában is megtalálható.

Akik viszont méltón – s tegyük hozzá: büszkén – viselték mellükön Krisztus keresztjét, azokra alapvetően a most következő 19 fejezet mondatai vonatkoztak, mégpedig a következő rendben: az első két fejezet az általános elveket tartalmazza; a harmadik az oltárszolgálatról foglalkozik; a következő négy fejezetet a karitatív tevékenység részletezése alkotja; a 9–13. fejezetek a büntetések módjait írják elő; a 14. az elhunyt testvérért tartandó szolgálatot rögzíti; a 15. az előírtak megtartására vonatkozó buzdítást tartalmazza; a 16–18. fejezetek tovább részletezik a fegyelmi problémákat, s azok büntetését; az utolsó fejezet pedig a kereszt viselését erősíti meg.¹¹

Amint arra fentebb is utaltunk, a Regula fejezetei nem rendelkeznek a konventi élet minden szegmenséről, sőt, egyetlen nyomát sem találjuk a Rend militarizálódó jellegének, s talán ez is bizonyítéka a korai összeállításnak. Ugyanakkor ma még arról is vita folyik, hogy a teljes szöveg egyazon időben készült-e egyáltalán, hiszen egészen nyilvánvaló, hogy a 15. fejezettel egy rész lezáródik, bár a szabályzat első fele sem tekinthető homogénnek. Másrészt a későbbi – egyre több területre kiterjedő – rendelkezések az előbbi kérdésre adható választ indifferenssé teszik, hiszen – mint láttuk – sok apró elemből álló szabály- és rendelkezésgyűjtemények terelik mederbe a rendházak mindennapi életét.

¹⁰ Vö. Riley-Smith 1967., 259–271.

¹¹ Vö. Sinclair 1984., xiv.

Regula

Frater Guillelmus de Castro Novo, Dei gratia sancte domus Hospitalis Jerosolomitani magister humilis et pauperum Christi custos, dilecto in Christo fratri..., eiusdem domus preceptori Alemanie, salutem in Domino sempiternam.

Quum dignum est universi fratres domus nostre unam et eandem regulam debeant observare, inde est quod nos regulam, quam in cysmarinis partibus observamus, fraternitati vestre mitimus, sub hac nostra bulla plumbea roboratam, caritati vestre precipiendo mandantes quatinus regulam ipsam quolibet anno semel legi in vestro capitulo faciatis, precipientes eam inviolabiliter observari. Et si forte aliquis fratrum vestrorum aliam regulam habuerit vel etiam uteretur, illam vobis restitui facientes, ad nostram eundem vivere compellatis, aliam quam habuerat irriantes, mandatum nostrum taliter impleturi quod non possitis de inobedientia reprehendi. Datum Accon, nonis octobris, anno Domini M CC LIII

In Dei nomine, ego Raymundus servus pauperum Christi et custos Hospitalis Jerosolomitani, cum

Châteauneuf-i Guillelmus testvér, Isten kegyelméből¹² a jeruzsálemi Ispotály szent házának alázatos mestere¹³ és Krisztus szegényeinek őrzője, Krisztusban szeretett testvérünknek, a Rend [ti. az Ispotály háza] németországi *praeceptor*ának, örök üdvöt az Úrban.

Illő, hogy házunk minden testvére egy és ugyanazon regulához tartsa magát, ezért elküldjük közösségeknek az ólompecsétünkkel megerősített Regulát – amit a tengeren inneni részekben használunk –, s ezúton szeretett [személyeteknek] elrendelvé megparancsoljuk, hogy a Regulát minden évben egyszer olvassátok fel a káptalánokon, továbbá, hogy azt sértetlenül őrizzék meg.¹⁴ És ha véletlenül valamely testvéretek más Regula szerint élne, úgy azt [a szabályzatot], ami szerint él, általatok eltöröltetvén, őt a mi [Regulánk] szerinti életre bírjátok rá. Parancsunk úgy teljesüljön, hogy engedetlenséget ne lehessen felróni veletek szemben. Kelt Akkonban, október 7-én, az Úr 1253. évében.

Isten nevében, én Raymund, Krisztus szegényeinek szolgálja és a jeruzsálemi Ispotály

¹² Az 1300-as változat keretoklevele, amelyet VIII. Bonifác adott ki, így hangzik: Bonifác püspök, Isten szolgáinak szolgálja, kedvelt fiainak, a jeruzsálemi Szt. János Ispotály Mesterének és testvéreinek üdvözlét és apostoli jókívánság. A legfelsőbb kegyesség rendelkezése folytán a magasságos apostoli trónusra jutva körültekintően mérlegeltük, hogy megvetvén a világ csábítását – ami csalogatón csúfot üzhét veletek –, ragaszkodtatok Istennek tett fogadalmatokhoz; és ezért kiállni nem átalottatok. Ha pedig tekintetbe vesszük, hogy mindaddig teljes buzgalmat és mély tiszteletet tanúsítottatok irántunk, valamint a római Anyaszentegyház iránt, és mindennek tanúsításában most sem lankadtok. Méltónak tartjuk és ésszerűnek ítéljük tehát, hogy benneteket és Ispotályotokat fokozott jóindulattal illessük, és kéréseteket, amennyire csak Isten segedelme engedi, a meghallgatás kegyére bocsátottuk. Akkon városának eleste után élénk terjesztett kérésetek magában foglalta az Ispotály egykori Custosának, a néhai Raymund testvérnek – aki a fent említett Regulát összeállította – ólompecsétes apostoli oklevelét, amely a Regulát világosan magába foglalja – miként az állítjátok – hogy tudniillik ekként alkalmazzátok. Miért is a fent említett Regulát a nagyobb biztonság okáért saját pecsétünk alatt újból kiadni méltóztatunk. Így hát Reátok és Ispotályotok boldog és nyugodt állapotára atyai jóindulatunkat kiterjesztjük, a kegyességek javasolta javításokkal helyreigazítva e Regulát biztos ismerettel és különös kegyel megerősítjük és megújítjuk. Maga a mondott oklevél a következőket tartalmazza: [a Regula szövege] Tehát egyetlen ember se merészelje kiegészítésünk, megerősítésünk és megújításunk oklevelét kisebbiteni, vagy vakmerőn ellenezni. Ha pedig valaki ezt merésznél, tudja meg, hogy a mindenható Isten, és az ő szent Apostolai közül Péter és Pál bosszúja fogja utolérni. Kelt Lateránban, főpapságunk hatodik esztendejében [1300.], április havának 7. napján.

¹³ Ti. a Rend nagymestere.

¹⁴ A latin eredeti műveltető szerkezete nehezen adható vissza oly módon, hogy a szöveg gördülékeny maradjon, ezért egyszerűsítettük. Természetesen az eredetiben a német *praeceptor*nak kell felolvasatnia, illetve megőriztetnie a Regulát.

consilio totius capituli, clericorum et laycorum fratrum statui hec precepta et statuta in domo Hospitalis Jerosolomitana.

[1.] In primis jubeo ut omnes fratres, ad servitium pauperum venientes tria, que promittunt Deo per manum sacerdotis et per librum teneant cum dei auxilio, scilicet: castitatem, et obedientiam, hoc est quodcumque precipitur eis a magistris suis, et sine proprio vivere; quia hec tria requirunt Deus ab eis in ultimo certamine.

[2.] Et non querant amplius ex debito, nisi panem et aqua atque vestimentum; que eis promittuntur. Et vestitus sit humilis, quia Domini nostri pauperes, quorum servos nos esse fatemur, nudi et sordidi incedunt. Et turpe est servo ut sit superbus, et Dominus ejus humilis.

[3.] Constitutum est etiam ut in ecclesia sit honestus eorum incessus, et conversatio ydonea; scilicet ut clerici ad altare cum albis vestibus

Custosa, a káptalan klerikusainak és laikusai egészének elhatározásával¹⁵ elrendeltem az alábbi rendelkezéseket és szabályokat¹⁶ az Ispotály jeruzsálemi házában.

[1.] Elsőként elrendelem, hogy minden – a szegények szolgálatára belépő – testvér¹⁷ Isten segédelmével tartsa meg ama három dolgot, amit Istennek megfogadott *a pap keze és a könyv által*,¹⁸ nevezetesen: a szüzességet, az engedelmességet – bármi legyen is, amit Mesterük parancsol –, valamint a vagyontalan életet, minthogy ez a három dolog az, amit Isten tőlük számon fog majd kérni a végső *megmérettetésnél*.¹⁹

[2.] Valamint ne kérjenek többet a nekik járóból: csak kenyeret, vizet és ruházatot, amit megígérték nekik.²⁰ És öltöztetik legyen alázatos, mivel a mi Urunk szegényei, akik szolgálának valljuk magunkat, dísztelenül és szegényesen járnak. És rút dolog a szolga részéről, hogy²¹ gőgös legyen, az ő Ura pedig alázatos.

[3.] Elrendeltük *továbbá*,²² hogy templomban lévén megjelenésük tiszteletreméltó, társalgásuk pedig illendő legyen; [továbbá] hogy a klerikusok

¹⁵ D: *cum consilio*; S: *ex consilio*.

¹⁶ Csak fogalmazásbeli eltérés van a két variáns között.

¹⁷ Portugáliai Alfonz idejében a Regulát kiegészítették: a szegények szolgálatára belépő testvér már a katolikus hit védelmére is esküt tett. Vö. King, Edwin J., *The Rule, Statutes, and Customs of the Hospitallers 1099–1310*. London, Methuen 1934., [reprint: New York, AMS Press 1981.], (a továbbiakban: King 1934) 20.

¹⁸ Az S variánsból ez a rész hiányzik.

¹⁹ D: *certamine*, S: *examine*. A szerzetesi élet három alapköve: szüzesség, engedelmesség, szegénység evangéliumi alapokon nyugszik (Mt 19, 10–12; 19, 16–30; 25, 1–12; Mk 10, 17–31; Lk 18, 18–30). A bencés regula külön fejezetet szentel az engedelmességnek (5.): *Primus humilitatis gradus est obedientia sine mora*. A szerzetesek tulajdonáról a 33. fejezetben így olvashatunk: *Omniaque omnibus sint communia, ...nec quisquam suum esse aliquid dicat aut praesumat*. Az 58. fejezet a következőket mondja a szerzetesi fogadalomról: *Suscipiendo autem, in Oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua, et conversione morum suorum, et obedientia...*; továbbá a személyes vagyonról: *Res si quas habet, aut erogat prius pauperibus, aut facta solemniter donatione, conferat Monasterio, nihil sibi reservans ex omnibus...* *Regula Sancti Benedicti*. Einsiedeln–New York, 1857., 27., 70., 104–105. Természetesen az alapköveket az ágostoni regulában is fellelhetjük. Pl.: *Nemo sibi aliquid suum vindicet proprium, siue in vestimento, siue in quacumque re: apostolica enim uita optamus uiuere...*, illetve *Fideliter oboediant, patrem suum honorent possum deum, praeposito suo deferant sicut decens sanctos*. Lawless, George., *Augustine of Hippo and his Monastic Rule*. Oxford, Clarendon Press 1987., (a továbbiakban: Lawless) 74–76.

²⁰ A beavatásnál tett esküt kísérő ceremónia során a Rend az új tagnak csak kenyeret és vizet ígért. Vö. az ágostoni regulával: 1.3. *et distribuatur unicuique uestrum a praeposito uestro victus et tegumentum*. Lawless 80.

²¹ D: *ut*, S: *cum*.

²² D: *etiam*; S: –.

deserviant presbytero; diaconus vel subdiaconus, et si necessitas fuerit, alius clericus hoc idem exercent officium; et lumen die noctuque in ecclesia semper sit; et ad infirmorum visitationem presbyter cum albis vestibus incedat, religiose portans corpus Domini, et diaconus vel subdiaconus precedat vel saltim acolitus ferens lanternam cum candela accensa et spongiam cum aqua benedicta.

[4.] Iterum, cum ierint fratres per civitates et castella, non eant soli set duo vel tres, nec cum quibus voluerint sed cum quibus magister iusserit ire debent; et cum venerint quo voluerint, simul stent in inessu; in habitu et omnibus motibus eorum nichil fiat quod quisquam offendat aspectum, sed quod suam doceat sanctitatem. Quando etiam fuerint in domo aut in ecclesia vel ubicumque femine sint invicem, suam pudicitiam custodiant, nec femina capita eorum lavent nec pedes nec lectum faciant. Deus enim qui habitat in

az oltárnál fehér ruhában szolgáljanak a presbiternek; [továbbá] hogy a diakónus vagy az aldiakónus, és²³ ha szükséges, más klerikusok végezzék ugyanezt a szolgálatot;²⁴ és hogy a templomban, éjjel-nappal világosság legyen; és a gyengélkedők²⁵ látogatására a presbiter fehér ruhát öltöjön, az Úr testét jámborban hordozza; diakónus vagy aldiakónus járjon előtte,²⁶ vagy legalább egy szolgáló vigyen gyertyával gyújtott lámpást és szenteltvízbe mártott szivacsot.

[4.] Továbbá: amidőn a testvérek városokon és várakon mennek által, ne egyedül tegyék,²⁷ hanem kettesével vagy hármassal, de ne azokkal, akikkel²⁸ akarnak, hanem²⁹ azokkal menjenek, akiket a Mester erre kijelöl.³⁰ És³¹ valahányszor mennek – bárhová legyen is –, jártukban egyszerre tartsanak pihenőt; se öltözközköbükben, se³² tevékenységükben ne legyen semmi megütközést keltő,³³ csak azt tegyék, ami jámborságukat megmutatja.³⁴ Amikor pedig asszony néppel találkoznak³⁵ akár³⁶ házukban,³⁷ vagy a templomban,

²³ D: *et*, S: *vel*.

²⁴ A kezdetekkor, ha kevés volt a rendben a klerikus, világi papokat alkalmaztak az oltárszolgálatnál, amelynek módját külön szabályozták.

²⁵ Nem az ispotályról, hanem az *infirmatorium*ról van szó. Az ispotályban az oda érkező betegeket gyógyították, míg az *infirmatorium*ban (gyengélkedőben) kizárólag a beteg rendtagok gyógyításával foglalkozkodtak. Érdekes fényt vet a gyengélkedő rendtagok életére az a tény, hogy a XIII. század elején a betegeknek megtiltották a sakkozást, a regényolvasást, illetve bizonyos ételek fogyasztását.

²⁶ Csak sorrendi eltérés van a két variáns között. Ezt követően külön nem jelöljük a pusztá sorrendi eltéréseket.

²⁷ Vö. az ágostoni regulával: 4.2. *Quando preceeditis, simul ambulate; cum veneritis quo itis, simul state.* Lawless 86–88. A párhuzam értelem szerűen Ágoston szabályzatában keresendő, s nem a *stabilitas loci* fontosságát hangsúlyozó benedekiben.

²⁸ D: *nec cum quibus*, S: *necnon quibus*.

²⁹ D: *sed*; S: *set*.

³⁰ Az igealakok rendre D: *debent* (jelen idő, praes. imperf.); S: *debeunt* (jövő idő, fut. imp.). Vö. az ágostoni regulával: 5.7. *Nec ille qui habet aliquo eundi necessitatem, cum quibus ipse voluerit, sed cum quibus praepositus iusserit, ire debet.* Lawless 96.

³¹ D: *et*; S: *set*.

³² D: *et*, S: *in*.

³³ D: *quisquam offendat*, S: *quisquam offendat*.

³⁴ D: *doceat*, S: *deceat*. Vö. az ágostoni regulával: 4.3. *In inessu, in statu, in omnibus motibus uestris nihil fiant quod cuiusquam offendat aspectum, sed quod uestram decet sanctitatem.* Lawless 88.

³⁵ D: *sint*; S: *fuerint*.

³⁶ D: *aut*, S: *vel*.

³⁷ Feltehetően a kettős kolostorokról van szó, amelyek a XII. század végéig maradtak fenn, tehát a Regula keletkezésekor (1120–1153 körül) még fennálltak. A Regula jelen változatának keletkezésekor (1253) a fenti kolostortípus már nem létezett, ekkorra a Rend női szerzetesei *Szent János nővérei* néven külön testületbe tömörültek. Furcsának tűnik, hogy egy olyan intézmény bukkan itt fel, s 1300-ban pápai megerősítését is kéri, amely a jelen oklevél kiállításánál jóval korábban megszűnt, bár ez nem az

sanctis isto modo custodiat eos, amen.

[5.] Et in sanctorum pauperum querendo helemosinas, religiose persone fratrum de clericis et de laycis incedant, et cum hospitium quesierint; ad ecclesias vel ad aliquam honestam personam veniant, et ex caritate ab ea victum petant, et nil aliud emant. Si vero non invenerint qui tribuant eis, mensurate emant unum solum cibum unde vivere possint.

[6.] Et ex inquisitione helemosinarum nec terram nec pignus recipiant, sed suo magistro per scriptum reddant, ac etiam magister cum suo scripto pauperibus ad Hospitale transmitat, et de omnibus obedientiis tertiam partem de pane et vino et de omni nutrimento magister suscipiat; et si superaverit, hoc quod alius fuerit ad helemosinam conjungat, et Jerosolimis cum suo scripto pauperibus mitat.

[7.] Et non eant ad predicationem aliqui fratrum de ullis obedientiis ad collectas colligendas, nec

vagy bárhol, szemérmességüket őrizték meg,³⁸ és a nők³⁹ a testvéreknek sem fejét, sem lábát ne mossák meg, és az ágyat⁴⁰ se vessék meg. Isten, aki a szentekben lakozik, *ekképpen*⁴¹ őrizze meg őket,⁴² Ámen.

[5.] És amikor a testvérek közül, a klerikusok és a *laikusok*⁴³ soraiból való igen ájtatos személyek a szent rászorultak alamizsnájának összegyűjtésekor⁴⁴ szállást keresnek, a templomhoz, vagy *valamely*⁴⁵ tekintélyes személyhez forduljanak, de tőle csak szívességből kérjenek ételmet, és semmi másra ne költsenek. Ha pedig nem találnak senkit, aki adna nekik, úgy mindössze annyi ételmet vásároljanak mértéklettel, ami megélhetükhöz elegendő.

[6.] Az adományok *előteremtésében*⁴⁶ se földet, se zálogot ne fogadjanak el, *hanem*⁴⁷ Mesterüknek levélben jelentsék; a mester pedig levelével az Ispotályhoz küldje át a szegényeknek; és minden *Obedientiában*,⁴⁸ a kenyérből, a borból és minden egyéb táplálékból harmadrészt vegyen a Mester; és ha valaminek bővében volna, akkor a *maradék*⁴⁹ tegye az adományhoz, és küldje levelével Jeruzsálem szegényeinek.

[7.] Egyetlen *Obedientiából* se menjen senki a testvérek közül prédikálni vagy *collectat* gyűjtte-

egyetlen anakronizmus a Regulának ebben a megerősítésében. Az 1300. évi pápai megerősítés talán a Cipruson való újrakezdéssel magyarázható, amikor a "kezdetek" Reguláját vették újra elő, még akkor is, ha az olyan pontokat is tartalmazott, melyek a Rend mindennapi életében alapvetően megváltoztak, vagy már egyáltalán nem léteztek.

³⁸ Vö. az ágostoni regulával: 4.6. *Quando ergo simul estis in ecclesia et ubicumque ubi et feminae sunt, inuicem uestram pudicitiam custodite.* Lawless 90.

³⁹ D: *femina*, S: *femine*.

⁴⁰ D: *lectum*, S: *lectum eorum*.

⁴¹ D: *isto modo*, S: *eodem modo*.

⁴² Vö. az ágostoni regulával: 4.6. *deus enim qui habitat in uobis, etiam isto modo uos custodiet ex uobis.* Lawless 90.

⁴³ D: *de laycis*, S: *laicis*.

⁴⁴ A normatív források 1182-től tájékoztatnak bennünket a Rend szegényápoló tevékenységéről, hogy pl. 30 szegényt láttak el Jeruzsálemben.

⁴⁵ D: *ad aliquam*, S: *aliquam*.

⁴⁶ D: *ex inquisitione*, S: *in exquisitione*. Jellegzetes másolói hiba, amikor a prepozíció és a szó első szótagja felcserélődik.

⁴⁷ D: *sed*; S: *set*.

⁴⁸ Az *Obedientiák* a jeruzsálemi ispotály alá rendelt intézmények, fogadalmat tett testvérekből álló közösségek voltak, melyek később *praeceptoratussá* fejlődtek. (Vö. King 1934., 22.)

⁴⁹ D: *alius*, S: *amplius*.

solummodo illi quos capitulum et magistri ecclesie miserint. Et ipsi sumpti fratres qui exierint ad collectas colligendas, in quacumque obedientiam venerint recipiantur, et accipiant talem victum qualem fratres inter se dispensaverint, et aliam vexationem ibi non faciant. Lumen secum portent, et in quacumque domo hospitalitati fuerint nocte, ante se lumen ardere faciant.

[8.] Deinde pannos ysambrunos et galambrunos, ac fustania, et pelles silvestres omnino prohibemus ne amodo induant fratres. Et non comedant nisi bis in die, et quarta feria et die sabbati, et a septuagesima usque in Pascha, carnes non comedant preter eos qui sunt infirmi et inbecilles; et nunquam nudi jaceant, sed vestiti camisiis lineis vel laneis, aut aliis quibuslibet vestimentis.

[9.] Ac si aliquis frater, quod utinam numquam eveniat, peccatis exigentibus ceciderit in fornicationem, si occulte peccaverit, occulte peniteat, et jungatur sibi penitentia congrua; si autem comprehensus et publicatus pro certo fuerit in eadem villa in qua facinus perpetraverit, die

ni,⁵⁰ egyedül *csak*⁵¹ azokat, akiket a káptalan és az egyház mesterei elküldenek.⁵² És a kiválasztott testvérek, akik kimennek *collectat* gyűjteni, bármelyik *Obedientiába* is érkeznek, fogadtassanak be; és csak annyi ételmet fogadjanak el, amennyit a testvérek egymás között meg tudnak osztani. Más követelésük e tekintetben ne legyen. Vigyenek magukkal fáklyát, és ha az Ispótyá valamely házába éjjel érkeznek, akkor maguk előtt fényt gyújtassanak.⁵³

[8.] Továbbá, vallásgyakorlás során teljesen megtiltjuk, hogy mostantól kezdve silány rongyokat, vagy durva gyapjút öltsenek magukra. Csak kétszer egyenek egy nap;⁵⁴ szerdán és *szombaton*,⁵⁵ illetve a Húsvét előtti kilencedik vasárnaptól kezdődően⁵⁶ ne egyenek húsokat, kivéve a gyengéket és betegeket;⁵⁷ és soha ne aludjanak pőrén, hanem len- vagy gyapjúingben, vagy bármilyen más öltözékben.⁵⁸

[9.] Ha bármely testvér, – bár soha meg ne történjen! – valamely kísértéstől hajtva *bujaságba*⁵⁹ esnek,⁶⁰ ha titkon vétkezik, titkon bánja meg, és gyakoroljon bűnbánatot; ha pedig tetten érik vagy vétke nyilvánosságra kerül, úgy abban a faluban, ahol azt elkövette, a vasárnapi mise után, amikor a

⁵⁰ A *collecta* – itt – a jeruzsálemi ispotály részére gyűjtött adományok, alamizsnák összefoglaló neve. A források tanúsága szerint mind a Szentföldön, mind pedig az európai rendházak életében komoly nehézséget jelentett a *collecta* összegyűjtése.

⁵¹ D: *nec*, S: *nisi*. A D variánsban szereplő *nec* kifejezés értelmetlen.

⁵² D: *magistri ecclesie miserint*; S: *magister* [...] *ecclesie miserit*. A szövegből nem egyértelmű, hogy a ház mestere/elöljárója alatt a *praeceptum* vagy a perjelt értik-e. A szöveg megfogalmazásakor (a XII. század első felében) nem valószínű, hogy a hierarchia már kialakult a rendházakon belül, az mindenesetre érdekes, hogy az elöljárókat ekkor prépostnak címezték. (Vö. King 1934., 22.)

⁵³ Az S variánsból a teljes mondat hiányzik.

⁵⁴ Úgy tűnik, hogy ezt szigorúan be is tartották. Azonban az nyilvánvaló, hogy nem csak kenyéren és vízen éltek. Táplálkozásuk része volt a főtt hús, a hal, a tojás, s természetesen a bor.

⁵⁵ D: *die sabbati*, S: *in die sabbati*.

⁵⁶ A liturgikus évben ez a Septuagesima.

⁵⁷ D: *carnes*; S: *carnem*. A gyengék és betegek jobb ellátást kaptak; külön *refectorium* állt a rendelkezésükre, illetve a bővebb kínálatból még válogathattak is. Vö. az ágostoni regulával: 3.1. *Carnem uestram domate ieiuniis et abstinentia escae et potus, quantum ualetudo permittit. Quando autem aliquis non potest ieiunare, non tamen extra horam prandii aliquid alimenterum sumat, nisi cum aegrotat*. Lawless 84.

⁵⁸ Már a belépés pillanatában szabályozták a lovagok, szolgálótestvérek öltöztetését. Ez nemcsak a – XIII. század második felétől már nyolcágú – kereszttel díszített köpenyt foglalta magába, hanem a fent említett éjszakai öltözetet is. A megfelelő ellátás biztosítása a *drapier* feladata volt, aki később már pénzt juttatott a lovagoknak, hogy maguk gondoskodhassanak ruházatukról.

⁵⁹ D: *in fornicationem*, S: *in lapsus carnis*.

⁶⁰ Az S variánsban *cecederit* szerepel, ilyen alak azonban nem létezik.

dominica post missas, quando populus ab ecclesia egressus fuerit, videntibus cunctis exuatur, et a magistro suo clerico, si clericus fuerit qui peccaverit, verberetur, si vero laycus fuerit a clerico vel ab eo cui clericus injunxerit corrigis vel virgis durissime flagelletur et verberetur; ac de omni societate nostra expellatur; postea vero si Deus cor illius illustraverit; et ad domum pauperum reversus fuerit, atque se reum et peccatorem atque legis Dei transgressorem confessus fuerit, et emendationem promiserit; recipiatur penitentia digna sibi inponatur, et per annum integrum in loco extranei teneatur, et in hoc spatio videant fratres satisfactionem suam, postea faciant quod melius sibi videbitur.

[10.] Aut si frater altercatus cum altero fuerit fratre, et clamorem procurator domus habuerit, talis sit penitentia: septem diebus jejune quarta et sexta feria, in pane et aqua, comedens in terra sine mensa et manutergio. Et si percusserit, quadraginta. Et si recesserit a domo vel a magistro cui commissus fuerit propria voluntate, sine eius voluntate, et postea reversus fuerit, quadraginta diebus manducet in terra, jejunans quarta et sexta feria in pane et aqua, et per tantum tempus permaneat in loco vicarii extranei quantum foris extitit, nisi tam prolixum fuerit tempus ut capitulo conveniat temperari.

nép a templomból jön, mindenki szeme láttára vezessék elő, és *Mestere verje meg, ha klerikus volt a vétkező; ha pedig laikus volt, akkor bármelyik klerikus, vagy az verje meg, akinek alá volt rendelve*,⁶¹ kíméletlenül vesszőzzék és korbácsolják meg, és üzzék ki mindennemű közösségünk-ből; ha pedig ezek után Isten az ő szívét mégis megvilágosítaná, visszatérhet a szegények házába, ha *magát*⁶² bűnösnek, vétkesnek és Isten törvényeit megszegőnek vallja, és ígéretet tesz javulására, úgy fogadtassék vissza;⁶³ gyakoroljon méltó bünbánatot, valamint egy egész éven át külső helyen, magányosan tartózkodjék,⁶⁴ és ezalatt a testvérek figyeljék igyekezetét, s ennek alapján pedig úgy tegyenek, ahogyan jobbnak látják.⁶⁵

[10.] Ha pedig egy testvér vitatkozik *egy másik testvérrel*,⁶⁶ és a ház ügyintézője kiabálást tapasztal, legyen a büntetés a következő: *hét*⁶⁷ napon át böjtöljön, szerdán és pénteken kenyéren és vízen; és a puszta földön, asztal és kendő nélkül egyék.⁶⁸ Ha valaki verekszik, úgy 40 napon át; ha pedig *a házból vagy a Mestertől*⁶⁹ – akire saját akarattal bízta magát –, az ő engedelmével eltávozik, majd mégis visszatér, úgy *negyven*⁷⁰ napon át⁷¹ a földről egyék, böjtöljön, szerdán és pénteken kenyéren és vízen,⁷² és ugyanannyi ideig tartózkodjék⁷³ külső helyen, magányosan, mint amennyi ideig távol volt;⁷⁴ hacsak nem olyan hosszú volt ez az idő, hogy a káptalannak mérsékelnie kelljen.

⁶¹ D: *a magistro suo clerico*. Ennek alapján a perjelre kell gondolnunk, viszont az S variánsból ez a rész hiányzik, ami talán arra utal, hogy a XIII. század végére a *magister/praeceptor* hatáskörébe került a végrehajtás joga.

⁶² D: *se reum*, S: *reum*.

⁶³ D: *recipiatur penitentia*, S: *recipiatur et penitentia*.

⁶⁴ A közösségből, s így a közös helyiségekből zárták ki a vétkest, de a rendházon belül maradhatott.

⁶⁵ Az ítélkezés egyik fajtája (*esgarts*), amikor a testvérek egyikőjük felől döntöttek, feltehetően precedensek alapján.

⁶⁶ Az S variánsból hiányzik a létige.

⁶⁷ D: *septem*; S: *VII*.

⁶⁸ Ez volt a *septaine*.

⁶⁹ D: *a domo vel a magistro*; S: *a domo suo, a magistro suo*.

⁷⁰ D: *quadraginta*; S: *xl*.

⁷¹ D: *diebus*, S: *dies*.

⁷² Ez volt a *quarantaine*.

⁷³ D: *vicarii*; S: –

⁷⁴ Itt kifejezetten a konventen kívül lévő helyről van szó, és olyan esetről, amikor a johannita szerzetes nem valamely kötelezettség teljesítése végett, hanem engedély nélkül hagyta el az Ispótyályt.

[11.] Ad mensam etiam, sicut apostolus ait, unusquisque panem suum cum silentio manducet, et post conpletorium non bibat nisi puram aquam. Et in lectis fratres silentium teneant.

[12.] Ac si aliquis frater, non bene se habens, a magistro suo vel ab aliis fratribus bis atque ter correptus fuerit et ammonitus diabolo instigante, se emendare noluerit, nobis mitatur pedestris cum carta continente suum dilectum; tamen procuratio rara ei donetur ut ad nos venire possit, eumque corrigemus; et nullus servientes sibi commissos percutiat, sed magister domus et fratres coram omnibus vindictam accipiant; tamen iustitia domus omnino teneatur.

[13.] At si aliquis fratrum de proprio dimissus in morte sua proprietatem habuit, et vivens magistro suo non ostenderit, nullam divinum officium pro eo agatur, sed quasi excommunicatus sepeliatur; et si vivens incolumis proprietatem habuit et magistro suo celaverit, ac postea super eum inventa fuerit, ipsa pecunia ad collum eius ligetur et per Hospitale

[11.] És az asztalnál, ahogy az Apostol *mondja*,⁷⁵ mindenki csendben egye kenyerét,⁷⁶ és a kompletórium⁷⁷ után *ne igyanak, csak tiszta vizet*.⁷⁸ És a testvérek lefekvés után is tartsanak csendet.⁷⁹

[12.] És ha valamely testvér rossz magaviseletet tanúsítana, és Mestere vagy más testvérei kétszer vagy⁸⁰ háromszor figyelmeztették és megintették, de – az *ördögtől*⁸¹ megkísértve – nem akar megjavulni / ... /,⁸² küldjék el hozzánk gyalogszerrel a *vétke*⁸³ tartalmazó oklevéllel; ám eladdig különleges bánásmódban részesüljön, hogy hozzánk el tudjon jönni; és mi őt meg fogjuk javítani; és senki ne *fenyítse*⁸⁴ a reá bízott szolgálókat ütleggel / ... /,⁸⁵ *hanem*⁸⁶ azok a ház Mestere és a testvérek színe előtt részesüljenek büntetésben,⁸⁷ hogy a ház igazságossága így csorbitatlan maradjon.

[13.] *Ha*⁸⁸ valamely, tulajdonáról már lemondott testvér halálakor is vagyonnal rendelkezik, *és ez életében nem jutott a Mester tudomására, akkor ne végezzenek érte isteni officiumot [ti. halálakor], és ássák el úgy, mint egy kiátkozottat; ha pedig még életében*⁸⁹ *kiderülne, hogy vagyonnal rendelkezik*,⁹⁰ amit Mestere előtt eltitkolt, akkor

⁷⁵ D: *ait*, S: *dicat*

⁷⁶ Lásd Pál apostol levelét: 2 Thess 3, 12. Érdekes, hogy ezt a passzust még az 1300-as megerősítés szövegébe is átveszik, annak ellenére, hogy Bonifác 1295-ben a Rend saját kérésére megengedte a rendtagoknak, hogy az étkezés alatti kötelező hallgatást halálos bűn terhe nélkül megszegjék. Még érdekesebb, hogy a rendelkezésnek van magyar vonatkozása is. 1252-ben a pápa, a Rend generális káptalanjának hozzájárulásával, felmentette a magyar perjelt az étkezés alatti hallgatás tilalma alól. Vö. Fejér, G. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Buda, 1829–1844., 4/2: 126–127.

⁷⁷ Az utolsó szerzetesi imaóra, közvetlenül lefekvés előtt.

⁷⁸ D: *nisi puram aquam*; S: –.

⁷⁹ Szintén érdekes e részlet felelevenítése, hiszen a különböző szabályozások tanúsága szerint már a korai időszakban sem közös hálólhelyiségben aludtak, s a későbbiekben fokozatosan nőtt a komfort és a privát szféra a Rend konventjeiben (pl. a külön történő étkezés).

⁸⁰ D: *atque*, S: *vel*.

⁸¹ D: *diabolo instigante*, S: *et a diabolo instigante*.

⁸² D: –; S: *et obedire* (...engedelmeskedni...).

⁸³ D: *dilectum*; S: *delictum*.

⁸⁴ D: *percutiat* (ez a helyes alak); S: *percusciat*

⁸⁵ D: –; S: *per aliquo facinore* (...valamely rossz cselekedet miatt...)

⁸⁶ D: *sed*; S: *set*

⁸⁷ Az enyhébb ítéletek kivételével még a rendház előljárója sem hozhatott egyedül ítéletet, csakis a rendházzal vagy a generális káptalannal egyetértésben.

⁸⁸ D: *At si*; S: *Et si*

⁸⁹ D: *vivens incolumis*, azaz nem haldoklása idején, hanem élete teljében.

⁹⁰ Ez a teljes rész hiányzik az S variánsból.

Jerolomitanum vel per alios domos ubi permanserit ducatur nudus, et verberetur, et quadraginta dies jejunans quarta et sexta feria in pane et aqua.

[14.] Quin etiam, quod valde nobis necessarium est, omnibus vobis statutum fieri precipimus et precipendo mandamus ut de omnibus, viam universe carnis ingredientibus, in omnibus obedientiis quibuscumque obierint, triginta diebus misse pro eius anima cantentur; in prima missa unusquisque fratrum qui aderit candelam cum nummo offerat. Qui videlicet nummi, quotcumque sint, pauperibus erogentur, et presbiter qui missas cantaverit, si non est de domo, procuracionem hiis diebus habeat, et peracto officio magister sibi caritatem faciat, et omnia indumenta fratris defuncti pauperibus dentur; fratres vero sacerdotes, quando missas cantaverint pro eius anima, orationes fundant ad dominum Jesum Christum, et clericorum unusquisque unum cantet psalterium, laycorum autem CL paternoster. Et de omnibus aliis peccatis et rebus et clamoribus in capitulo iudicent et discernant iudicium rectum.

ezt a pénzt kössék a nyaka köré, s pórén vezessék végig az Ispotály jeruzsálemi házán vagy bármely más házán át, ahol tartózkodott, [...] ⁹¹ korbácsolják meg, és 40⁹² napig [vezekeljen], ⁹³ szerdán és pénteken kenyéren és vízen böjtölve.

[14.] Sőt, ami igazán⁹⁴ szükséges, hogy szabállyá váljon⁹⁵ számunkra, mindnyájatoknak⁹⁶ elrendeljünk és megparancsoljuk, hogy mindenkiről,⁹⁷ aki bármely Obedientiában meghal, azaz minden testeknek útjára lép, 30⁹⁸ napon át énekeljenek az ő lelkéért⁹⁹ a Szentmisén;¹⁰⁰ az elsón minden egyes testvér, aki eljön, hozzon gyertyát és egy ércpénzt. Azokat a pénzeket pedig, bármennyi¹⁰¹ legyen az, juttassák a szegényeknek; és ha a presbiter, aki a misét énekl, nem a Házból való, [...] ¹⁰² ezekben a napokban gondoskodásban részesüljön,¹⁰³ és a szertartás végeztén a Mester tanúsítson jótékonytságot, és az elhalt testvér minden ruhája adassék a szegényeknek; a pap-testvérek pedig – amikor a misét az ő lelkéért énekelték¹⁰⁴ – az imákat ajánlják [...] ¹⁰⁵ az Úr Jézus Krisztusnak, és minden egyes klerikus énekeljen egy zsoltárt, a laikusok¹⁰⁶ pedig¹⁰⁷ mondjanak 150¹⁰⁸ Miatyánkot. És minden más bűnről, esetről, hangoskodásról ítéljenek a káptalanban, és igazságos ítéletet hozzanak.

⁹¹ D: –; S: *ab aliquo fratre durissime, aliis fratribus domus presentibus* (...és valamely testvére szigorúan [korbácsolja meg] a ház többi testvérének jelenlétében...)

⁹² D: *quadraginta*; S: *xl*

⁹³ D: –; S: *peniteat*

⁹⁴ D: *valde nobis*; S: –

⁹⁵ D: *fieri*; S: –

⁹⁶ D: *omnibus vobis*, S: *in omnibus vobis*.

⁹⁷ D: *omnibus*; S: *de omnibus fratribus*.

⁹⁸ D: *triginta*; S: *xxx*.

⁹⁹ D: *anima*; S: –

¹⁰⁰ Később ez az "egyenlőség" megbomlott, s a nagymester, illetve a prior tiszteletére külön részeket iktattak be a liturgiájukba.

¹⁰¹ D: *quotcumque*; S: *quorumcumque*.

¹⁰² D: –; S: *in obedientia* (...az Obedientiában...)

¹⁰³ Újabb jele, hogy a Rend szűkében lehetett a klerikusoknak, de természetesen az újabb megerősítések idején már nem feltétlenül volt valós probléma.

¹⁰⁴ D: *quando missas cantaverint*; S: *qui missas celebraverint*.

¹⁰⁵ D: –; S: *nostrum*

¹⁰⁶ E ponton eltérés mutatkozik J. Riley-Smith és K. V. Sinclair felosztása között, mert míg az előbbi szerint a rendtagok által alkotott rétegek differenciálódása csak a XIII. század elején vette kezdetét, addig az utóbbi kutató szerint Raymund de Puy a Regula ezen fejezetében már a Rend hármas tagolódására utal. (Riley-Smith 1967., 237., illetve Sinclair 1984., 41.)

¹⁰⁷ D: *autem*, S: *vero*.

¹⁰⁸ D: *CL paternoster*; S: *.c. et .l. pater noster*.

[15.] Et hec omnia, uti ut supra scriptimus, ex parte Dei omnipotentis, et Beate Marie, et beati Johannis, et pauperum precipimus ut cum summo studio ita per omnia teneantur.

[16.] Et in ea obedientia ubi magister Hospitalis concesserit, cum venerit ibi infirmus, ita recipiatur, primum peccata sua presbitero confessus religiose, communicetur, et postea ad lectum deportetur, et ibi quasi dominus secundum posse domus omni die, antequam fratres eant pransum, caritative reficiantur, et in cunctis dominicis diebus epistola et evangelium in ea domo cantetur, et cum processione aqua benedicta aspergatur. Item si quis fratrum qui obedientias per diversas terras tenent, ad quamlibet secularem personam pecunias pauperum dederit, ut cum per suam vim contra magistrum suum et fratres regnare faceret, ab universa societate fratrum prohibeatur.

[17.] Et si duo vel amplius fratres insimul fuerint, et unus illorum nequiter male vivendo se habuerit, alter frater non eum diffamare debet neque populo neque priori, sed primum per se ipsum castigare

[15.] Mindezeket, amiket fentebb már¹⁰⁹ leír-tunk,¹¹⁰ a Mindenható Isten, Szűz Mária, Szent János¹¹¹ és a szegények nevében elrendeljük, [...]¹¹² hogy ezeket mindenki a legnagyobb buzgalommal tartsa meg.

[16.] És ha abba az *Obedientiába*, ahol azt az Ispóty Mestere [...]¹¹³ megengedi, hogy midőn oda beteg érkezik, így fogadják: először vallja meg bűnét a szerzetes presbiternek, majd gyóntassák meg, s ezután vitessék ágyba, és ott – mintha úr volna – minden nap, mielőtt a testvérek reggelizni mennének, szeretetteljesen gondoskodjanak róla a ház lehetőségei szerint; és vasárnaponként mindnyájan ebben a házban egy episztolát és egy evangéliumot *énekeljenek*,¹¹⁴ és a körmenet alatt pedig szenteltvízzel hintessék meg.¹¹⁵

Ha pedig a testvérek bármelyike, aki különböző területeken *Obedientiakkal* rendelkezik, [...]¹¹⁶ valamely világi személynek a szegények pénzét *átadná*,¹¹⁷ azért, hogy¹¹⁸ Mestere és testvérei¹¹⁹ ellen hatalomra *törjön*,¹²⁰ úgy a testvérek minden közösségből *zárassék ki*.¹²¹

[17.] Ha két, vagy annál több testvér együtt lesz, és bármelyikük könnyelműen vagy rosszul viseli magát, a másik testvér nem köteles *őt sem a népnek*,¹²² sem a priorinak beárulni, *hanem*¹²³

¹⁰⁹ D: uti; S: –.

¹¹⁰ D: scriptimus; S: diximus.

¹¹¹ Bizonyosan nem Alamizsnás, hanem Keresztelő Szt. Jánosról van szó. A szakirodalom egyre határozottabban foglal állást Keresztelő Szt. János patrónus volta mellett, mivel egyetlen korabeli forrás sem említi Alamizsnás Szt. Jánost ilyen szerepkörben. A kérdéshez lásd: Riley-Smith 1967., 44–45., Sinclair 1984., xiii., Sire 1994., 7.

¹¹² D: –; S: et ex imperio imponimus (...és rendszabályba foglaljuk...).

¹¹³ D: –; S: et capitulum (...és a káptalan...). Nem valószínű, hogy pusztán véletlen a káptalan szerepeltetése, hiszen többször találkozunk vele a szövegben, de rendre csak az 1300-as variáns tartalmazza. Ez összefüggésben lehet a szakirodalom által is ismert ténnyel, miszerint a nagymester hatásköre folyamatosan szűkült a XIII. század második felében. Vö. a 128. jegyzettel.

¹¹⁴ D: cantetur; S: cantentur.

¹¹⁵ Feltehetően a ház értendő, de a latin szöveg nem zárja ki, hogy mindezt a befogadott betegre vonatkoztassuk.

¹¹⁶ D: –; S: venientes rebellando (...lázáadás céljából...).

¹¹⁷ D: dederit; S: dederint.

¹¹⁸ D: ut cum; S: ut eos.

¹¹⁹ D: et fratres; S: –.

¹²⁰ D: regnare faceret; S: regnare faciant.

¹²¹ D: prohibeatur; S: proiciantur. Az esküszegés mellett igen súlyos bűnnek számított az is, ha valamely testvér világiakkal szövetkezve mestere ellen lázadt és annak helyét akarta bitorolni.

¹²² D: neque populo; S: –.

eum, et si se noluerit castigare, adhibeat secum duos vel tres ad eum castigandum. Et si se emendaverit inde gaudere debet; si autem emendare noluerit, tunc culpam suam scribens secrete mitat magistro, et secundum hoc quod magister iusserit de eo fiat.

[18.] Atque ullus fratrum alium fratrem suum non accuset nisi bene posset probare; si fecerit, ipse frater bonus non est, et eandem penam sustineat quam accusatus, si probari posset, sustineret.

[19.] Item omnes fratres omnium obedientiarum, qui nunc vel in antea offerunt se Deo et sancto Hospitali Jerosolimitano, cruces ad honorem Dei et eiusdem sancte crucis in cappis et in mantellis secum deferant ante pectus ut Deus per ipsum vexillum et fidem et operationem et obedientiam nos custodiat, et a diaboli potestate nos in hoc et in futuro seculo deffendat in anima et corpore simul cum omnibus nostris benefactoribus Christianis. Amen

először neki *kell megdorgálnia*,¹²⁴ és ha nem akarná megdorgálni, úgy vigyen magával két vagy három *[testvért]*¹²⁵ az ő dorgálására.¹²⁶ És ha megjavulna, örvendezzenek, ha pedig nem akarna megjavulni, úgy bűnét leírva, titkon küldjék meg *a Mesternek*,¹²⁷ és annak alapján a Mester *[...]*¹²⁸ ítélje meg, hogy mi történjék.

[18.] És *egyetlen*¹²⁹ testvér se vádolja a másikat, hacsak megfelelően nem tud bizonyítani; ha *[...]*¹³⁰ ennek ellenére mégis vádol, úgy többé nem *jó*¹³¹ testvér és ugyanazt a büntetést kapja, amit a megvádolt kapott volna, ha bűne bizonyosságot nyert volna.¹³²

[19.] Továbbá valamennyi *Obedientia* minden egyes testvére, aki most és mostantól kezdve magát Istennek és a Jeruzsálemi Szent Ispotálynak ajánlja, Isten és *a*¹³³ Szent Kereszt¹³⁴ tiszteletére hordjon keresztet a mellén, valamint csuháján és köpenyén egyaránt, hogy Isten megőrizzen mindnyájunkat zászlóval, hittel, munkával és kötelességgel; az ördög hatalmától pedig most és az eljövendő századokban, testben és lélekben egyaránt megvédjen, minden keresztényi jótéteményünkkel. Ámen.¹³⁵

¹²³ D: *sed*; S: *set*.

¹²⁴ D: *debet* *[...]* *castigare eum*; S: *castiget eum*.

¹²⁵ D: –; S: *fratres*.

¹²⁶ Önhatalmúlag még az előljárók sem bíraskodhattak.

¹²⁷ D: *magistro*; S: *magistro suo*. Lehet, hogy pusztán másolási hiba, de az sem lehetetlen, hogy ez a pont is hatáskör szűkülésére utal. Eszerint helyi ügyekben az adott ház előljárója volt az illetékes.

¹²⁸ D: –; S: *et capitulum* (...és a káptalan...). Vö. a 113. jegyzettel.

¹²⁹ D: *ullus*; S: *nullus*.

¹³⁰ D: –; S: *autem*.

¹³¹ D: *bonus*; S: –. A jelző elhagyásával a szöveg azt sugallja, hogy a vétkest kizárták a Rendből. Ha valóban erről van szó, s nem pusztán másolási hiba, akkor talán a Rend „túlnépesedése” ellen fellépő normatív elképzelés fogalmazódott meg ebben a passzusban.

¹³² Az S variánsból ez a rész hiányzik, s az előző különbséggel egészen más értelmet nyer. A büntetés módjait lásd a bevezető részben.

¹³³ D: *ipsum*; S: *illum*.

¹³⁴ Itt még nem a nyolcágú keresztről van szó, ugyanis az csak a XIII. század elején, Garin de Montaigu nagymester (1207–1228) viaszpecsétjén tűnt fel először. Vö. King, Edwin J., *The Seals of the Order of St. John of Jerusalem*. London, 1932., 32.

¹³⁵ Ez volt gyakorlatilag a beavatási ceremónia magvát képező egyik legfontosabb része, melynek elmondásával a jelölt teljes jogú rendtaggá vált.